

כך נראה ארדה (מימין) לפני 53 שנים. וכך נראתה אז (משמאל) הנערה העברית האידיאלית כפי שהוא עיצב אותה

התאם צורה וגודל. הקומה גבוהה, והפנים פניתינוקת.
נתן אלתרמן, משורר צעיר ומכריז, ליטף וייסר את תל-אביב ברשימות קבועות בעיתון הארץ. גיל עגום, כך כינה את תל-אביב בשנת היובל (1934). אשה שחלק מאבריה התעגלו כראוי, ואילו אחרים נותרו בוטרי.
אותה עגמומית, שראה אלתרמן בעיני המשורר שלו, לא היתה מנת-חלקם של תושבי תל-אביב האחרים. עירם-שלהם היתה עולצת ונמרצת, מלאה תזוית, פעילות, שימחה של עשייה והתרגשות בתולית.
כמו אפרים ארדה. הוא היה אחד מצלמיה של תל-אביב הקטנה. כשבוע שעבר מת, בגיל 81.
ארדה היה נחוץ לעיר ההיא כמו ששפת-הים והקאוינו וגלידה שלג הלבנון היו צורך השעה. היא, מצידה, התאימה לו כחליפה מהוקצעת, תפורה בקפידה עד אחרונת הלולאות.

פוטו ארדה ד"ל

חיים ורכבת-המולה היתה. חגגו בה נישופורים בניצוחו של ברוך אגדתי ואחותו שושנה, היתה עדלאידע אחת. כל שנה, ובתימר-חצאות על שפת-הים, טיילת וריץ ופילץ וגלינה.

היו בה שבע הוצאות-ספרים, שלוש מערכות עיתונים, חמישה תיאטרונים ובהם 80 שחקנים. עשרה קווי-אוטו-בוסים, אלף מכשירי-טלפון, 1800 חנויות, 37 סניפי בנקים, 1500 מיפעלי-תעשייה, 200 מישרדים שונים, 21 מאפיות, שאפו 26,750 כיכרות לחם בכל יום. 901 זוגות נישאו באותה שנה, 240 התגרשו. 2,198 נולדו ו-680 נפטרו.

שישה בתי-קולנוע היו בתל-אביב, ועלה על כולם קולנוע מוגרבי. בשלושת אולמותיו הקרינו סרטים, הוצגו מופעי-יאופרה והצגות-תיאטרון ומופעיי-נאט של רינה ניקובה. כרחבה שלפני הקולנוע הודקדק שעות מפורסם, שהיה אתר-מיפגש לזוגות אוהבים. כצילו עמד מוכר-נקניקיות בעל תיבה נוצצת. בין בישולי-נקניקיה למריחת חרדל היה קורא כתאוות-פרופסור ספרים בגרמנית.

65 בתי-מלון היו אז. פלטיץ, בפינת אחר-העם-נחלת-בנימין, היה החשוב מכולם. ארוחת-צהריים כפלטיץ עלתה עשרה גרושים. שלל מודעות-הפירסומת שכיסו את העיתונים היוו, יותר מכל, הוכחה נמרצת להמולה התל-אביבית. מיספרת צלינצקי, היתה, על-פי המודעות, "מיספרה ממדרגה ראשונה לנשים ולגברים, מוכרת בתעודת-הכבוד של בית-הספר הנצינולי בפאריס."

כה חזק בערשה, עד שלעיתים נרמה כי הוא חסר עין אחת — כך זוכרים מכריו את אפרים ארדה.

חיים מלר, 52 שנים חבר קרוב, 41 שנים משקם תמונות כמוסיאון תל-אביב, עכשיו פנסיונר חכיבי-מכט: "בשבת הראשונה שלי בתל-אביב, בתחילת 1934, לבשתי ביגדי-חג וטיילתי, כמו כולם, בכיכר-מוגרבי. פיתאום ראיתי שם, ממש במרכז, גבר נמוך מצלם בהתלהבות עוברי-אורח. אחר-כך נתן לכל אחד מהמצולמים כרטיס לבן, ומייד צילם אחרים.

"זו היתה הפעם הראשונה שראיתי צלם-רחוב כזה, אחוז רבקות והתי-רגשות. מה אתה עושה? שאלתי בת-מיה, והוא אמר שזו הפרנסה שלו, ודווקא מרוויח טוב. קודם מצלם את תושבי תל-אביב לבושים במחלצות של חג, ואחר-כך מוכר להם את התמונות. והם להוטים להצטלם ולקי-נות, כדי לשלוח להוריהם, שנשארו באירופה, תצלום טרי מארץ-ישראל."

ארוחה ב-10 גרוש

ר שלהי 1933, ביחד עם עוד 30 אלף עולים חדשים, הגיע אפרים ארדה לתל-אביב, שהיתה "פלא פלאים, תושביה מתגאים בה ומתאמצים להפיץ את תוצרתה" כפי שכתב העיתונאי המצרי חאבת חאבת בעיתונו מוקד-טאם, אחרי ביקור בעיר.
ואכן, נפלאה ואפילו פילאית היתה תל-אביב של שנות השלושים. 80 אלף תושבים היו בה בשנת 1933, שוקקת

גבר נמוך-קומה, ג'ינג'י שתנועותיו זריות, מצלמת לייקה תלויה לו ררך-קבע על צווארו, ואחת מעיניו נעוצה

על עקבים גבוהים — היא משונה; תנעל סנדלים — והיא מגוחכת. אכריי גופה נראים כרבוקים זה לזה, ללא

היא נמצאת עכשיו בגיל כפוי-הטובה, שבו האשה אינה יותר ילדה ועוד איננה גברת. תטייל

פוטו ארדה: נעמה נרדי, בתה של ברכה צפירה עניים בתמונה